

Valtioneuvoston kanslialle
Ulkoministeriölle

Aloite kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kansallisen raportointimenettelyn kehittämisestä

Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ja Suomen UNICEF ehdottavat, että ulkoministeriö ryhtyisi toimiin kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kansallisten raportointimenettelyiden tehostamiseksi. Tämä käynnistettäisiin uudistamalla YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen raportointiprosessi, ja se toimisi näin kehittämistyön pilottina.

Aloitteen perustelut

YK:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää tänä vuonna 30 vuotta. Sopimuksella on ollut suuri merkitys lasten elämään kaikkialla maailmassa, mm. lapsikuolleisuus on onnistuttu puolittamaan sopimuksen voimassaoloaikana. Sopimuksen myötä lasten hyvästä elämästä tulikin sen 196 jäsenmaalle velvoite, hyväntekeväisyyden sijaan.

YK:n sopimusjärjestelmä on kuitenkin valitettavasti kriisissä, ihmisoikeuskomiteoiden työt ovat ruuhkautuneet eivätkä sopimusvaltiot kykene raportoimaan aikataulussa. Myös Suomen viimeistelyssä oleva, yhdistetty viides ja kuudes määräaikaishavainto on huomattavasti viivästynyt. Ihmisoikeussopimusjärjestelmä on liian arvokas murennettavaksi, ja sen vuoksi ehdotammekin työn kehittämistä.

Suomen kansallista prosessia voisi huomattavasti tehostaa, jolloin itse raportointi olisi kevyempää, mutta samalla sopimuksen painoarvo eri ministeriöissä kasvaisi.

Suomi, kansainvälisesti lapsen oikeuksien mallimaaksi kutsuttu, voisi syyskuun, lapsen oikeuksien sopimusta juhlistavassa YK:n yleiskokouksessa julkistaa asian, ja osoittaa näin vahvaa tahtotilaa edistää lapsen oikeuksia myös jatkossa. Tämä olisi Suomelle erityisen merkittävää myös siksi, että se on tehnyt mittavia kehitysapuleikkauksia, jotka ovat keskeisesti suuntautuneet lapsiin. Tämä pilotti onnistuessaan olisi myös skaalattavissa muihin maihin.

Raportoinnin haasteet

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvonta tapahtuu pääasiassa sopimusvaltioiden sopimuskohtaisille valvontatoimielimille toimittamien määräaikaishavaintien perusteella. YK:n lapsen oikeuksien komitean tehtävänä on valvoa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) täytäntöönpanoa. Lapsen

oikeuksien yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti sopimusvaltiolla antavat Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin välityksellä komitealle joka viides vuosi raportit suorittamistaan toimenpiteistä, joilla pannaan täytäntöön tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia, ja näiden oikeuksien nauttimisessa tapahtuneesta edistymisestä. **Määräaikaisraportointi on tärkeä instrumentti myös sopimusvaltiolle tarkastella kansallista ihmisoikeustilannettaan sekä osoittaa kansainväliselle yhteisölle ne toimenpiteet, joilla ihmisoikeuksia edistetään ja turvataan sopimusvaltiossa.**

Ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportointi on YK:n ihmisoikeussopimuksia valvoville komiteoille vaativa ja aikaa vievä menettely, joten YK:n on ryhtynyt toimiin menettelyjen tehostamiseksi.¹ Lapsen oikeuksien komitea on ottanut käyttöön yksinkertaistetun raportointimenettelyn, jolla pyritään tehostamaan ja nopeuttamaan kansallisten raporttien laadintaa ja niiden käsittelyä komiteassa.² **Kansallisia raportointimenettelyjä kehittämällä oli mahdollista tehostaa edelleen sekä yleissopimuksen kansallisen raportin laadintaa että kansallisia täytäntöönpanotoimia.**

Suomen valtion lapsen oikeuksien yleissopimuksen neljäs määräaikaisraportti toimitettiin YK:lle vuonna 2008 ja lapsen oikeuksien komitea antoi sen perusteella loppupäätelmänsä ja suosituksensa vuonna 2011. **Suomi on tänä keväänä toimittamassa lapsen oikeuksien komitealle yhdistettyä viidettä ja kuudetta määräaikaisraporttia, joten raportointi on huomattavasti viivästynyt.** Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun keskusliitto ja Suomen UNICEF on esittänyt huolensa Suomen muuttuneesta suhtautumisesta kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiinsa, josta yhtenä osoituksena on lapsen oikeuksien yleissopimuksen raportoinnin viivästyminen.³

Suomessa määräaikaisraportoinnista vastaa ulkoministeriö, joka laatii raportin yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Ulkoministeriö pyytää raportointia varten myös laajasti lausuntoja muilta viranomaisilta sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoilta. Määräaikaisraportissa esitellään sopimuksen kansallista täytäntöönpanoa raportointikaudella ja vastataan lapsen oikeuksien komitean suositukseen, jotka komitea on antanut Suomelle aiemman raportoinnin perusteella. Ulkoministeriö kerää tiedot täytäntöönpanotoimista ja arviot mahdollisista täytäntöönpanon ongelmista sekä tarvittavista kehittämistoimista siinä vaiheessa, kun raporttia laaditaan ministeriössä. Raportin laatiminen on raskas prosessi, joka työllistää sekä ulkoministeriötä että raportin sisältöä tuottavia ministeriöitä ja muita lausuntoja laativia tahoja mittavasti. **Jatkuva ja systemaattinen tiedonkeruu yhteiseen tietovarantoon keventäisi raportin laatimisvaiheessa tarvittavaa tietojen keräämistä eri lähteistä.**

Myös raportoinnin perusteella saatavien suositusten toimeenpanoon liittyy ongelmia. Vastuu komitean antamien suositusten toimeenpanosta on hajallaan eri hallinnonaloilla. Suositusten toimeenpanoa ei koodinoida keskitetysti eikä tuloksia seurata systemaattisesti. **Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanotoimia ja niiden vaikuttavuutta koskeva tieto on hajallaan, joten seurantatiedon saaminen ja sen tehokas hyödyntäminen ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla.**

Ehdotukset kansallisessa raportointimenettelyn kehittämisessä huomioonotettavista seikoista

Kansallisen raportointimenettelyn kehittämistyössä tulisi erityisesti ottaa huomioon seuraavat näkökulmat:

- YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antaminen suositusten systemaattinen täytäntöönpano kaikilla hallinnon aloilla
- suositusten täytäntöönpanon jatkuva seuranta ja arviointi sekä seurantaindikaattoreiden kehittäminen
- raportointia varten tarvittavan tiedon tuottaminen ja kerääminen ministeriöiltä ja muilta raportointiin osallistuvilta tahoilta jatkuvana prosessina keskitettyyn tietovarantoon

- kerätyn tiedon hyödyntämisen mahdollistaminen kaikessa lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämässä kansallisessa kehittämistyössä sekä vaikuttavuuden arvioinnissa

Helsingissä 23.4.2019

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Pentti Arajärvi
Hallituksen puheenjohtaja
Lastensuojelun Keskusliitto

Inka Hetemäki
Johtaja
Suomen UNICEF

¹ United Nations General Assembly, resolution A/RES/68/268 "Strengthening and enhancing the effective functioning of the human rights treaty body system".

² Ks. <https://ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/ReportingProcedure.aspx>

³ <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/2018-2/suomen-valtioraportti-lapsen-oikeuksien-sopimuksen-toteutumisesta-reippaasti-myohassa-lapsiasiavaltuutettu-suomen-unicef-ja-lastensuojelun-keskusliitto-vaativat-ihmisoikeussopimuksen-kunnianpalaut/>